

Sukupuolisensitiivinen opetus ja kasvatus – sateenkaarinuorten kohtaaminen ja tukeminen

---

Kooste: hyviä tiedonlähteitä, tutkimustietoa, tukimateriaaleja ja oppaita

Yhdessä kohti yhdenvertaista koulua, koulutuspäivä 3/3

Tähän materiaaliin on koottu hyödyllisiä tiedonlähteitä ja materiaaleja sukupuolen moninaisuuteen sekä sateenkaarinuorten kohtaamiseen ja tukemiseen liittyen. Lopusta löytyy myös pohdintakysymyksiä kaikille nuoria kohtaaville ammattilaisille.

Setan linkkejä ja materiaaleja

▪ Seta

- [Setan verkkosivut](#)
- [Sateenkaarisanasto](#)
- [Tietoa ja tukea nuorille](#)

▪ Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus, www.sukupuolenosaamiskeskus.fi

▪ Setan materiaaleja, www.seta.fi/palvelut/materiaalitilaus/

- Sateenkaari oppilaitoksessa -opas
- Sateenkaarevan oppilaan tukeminen koulun oppilashuoltoryhmässä -opas
- Tää on kuka mä oon – sateenkaarinuoret äänessä -videot Setan [Youtube-kanavalla SetaFinland](#) tai [Setan verkkosivuilla](#)

Muiden toimijoiden tuottamia materiaaleja

- **THL**, Tietopaketti sateenkaarilapsista ja -nuorista ammattilaiselle: <https://thl.fi/sateenkaaritieto>
- **Sateenkaariyhdistys Malkus ry:n Taakasta voimavaraksi -hanke, Sopusuhteet ja Muslim Youth Leadership Council**, Olen muslimi enkä ehkä hetero – opas nuorille hlbtq+ muslimeille (PDF) [hankkeen verkkosivuilla](#) (myös [englanniksi](#), [ruotsiksi](#) ja [arabiaksi](#))
- **Amnesty, Erase GBV ja Seta, Suostumus ja sateenkaari koulussa – Työkaluja turvalliseen toimintakulttuuriin –julkaisu** [Amnestyn verkkosivuilla](#)

Tutkimuslähteitä

- **Euroopan perusoikeusvirasto (FRA): LGBTI Survey**
  - [A Long Way to Go for LGBTI Equality](#) (2020)
  - [LGBTI Survey Data Explorer](#)
- **Kouluterveyskysely**
  - Jokela, Satu; Luopa, Pauliina; Hyvärinen, Anni; Ruuska, Tupu; Martelin, Tuija; Klemetti, Reija (2020) [Sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvien nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia 2019.](#)
  - [Sukupuolivähemmistöt kouluterveyskyselyssä 2023](#)
  - [Seksuaalivähemmistöt kouluterveyskyselyssä 2023](#)
- Sares-Jäske, Laura & Czibalmos, Mercedesz & Majlander, Satu & Siukola, Reetta & Klemetti, Reija & Luopa, Pauliina & Lehtonen, Jukka (2023) [Gendered Differences in Experiences of Bullying and Mental Health Among Transgender and Cisgender Youth.](#) Journal of Youth and Adolescence 52(8), 1531–1548.

Ohjeita mm. nimenmuutokseen ja sukupuolen juridiseen vahvistamiseen liittyen

▪ Digi- ja väestötietoviraston ohjeet

- Nimenmuutos: <https://dvv.fi/etunimen-muuttaminen>
- Juridisen sukupuolen vahvistaminen: <https://dvv.fi/sukupuolen-vahvistaminen>

▪ Nimilaki

- Laki: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170946>
- Setan ohje tulkintaan: <https://seta.fi/ihmisoikeudet/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus/nimilaki/>

▪ OPH

- Opintotodistukset: <https://www.oph.fi/fi/usein-kysyttya/sukupuolen-vahvistaminen-ja-todistus>
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus: <https://www.oph.fi/fi/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuus>
- Tasa-arvo ja yhdenvertaisuussuunnittelu: <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/tasa-arvo-ja-yhdenvertaisuussuunnittelu>

▪ Tasa-arvovaltuutettu

- Seksuaalinen ja sukupuoleen perustuva häirintä: <https://tasa-arvo.fi/seksuaalinen-ja-sukupuoleen-perustuva-hairinta1>
- Häirintään puuttuminen: <https://tasa-arvo.fi/hairintaan-pitaa-puuttua>
- Työ- ja opintotodistukset: <https://tasa-arvo.fi/tyo-ja-opintotodistukset>

Nuoren ohjaaminen tuen pariin

- **Sukupuoliristiriitaa kokeva ja/tai transitiota toivova nuori:**
  - Ohjaa hakemaan lähetettä transpolille (esim. perusterveydenhuollon kautta)
  - Lähete pitää saada pyynnöstä – vain transpolilla oikeus tutkia ja diagnosoida!
  - Sukupuolen moninaisuuden osaamiskeskus tarjoaa tukea transihmisille, intersukupuolisille, sukupuoltaan pohtiville ja läheisille
- **Omaa identiteettiään pohtiva nuori:**
  - Sinuiksi – tuki- ja neuvontapalvelu, <https://www.sinuiksi.fi/>
- **Perhesuhteiden haasteissa:**
  - Sateenkaarijärjestöjen Perhesuhdekeskus
- **Vertaistukea ja yhteisöllisyyttä:**
  - Sateenkaarinuorten verkkonuorisotalo Loiste
  - Setan jäsenjärjestöjen paikalliset vertaisryhmät

Opetus- ja kasvatustyötä ohjaavia lakeja ja asiakirjoja

Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolaki

- [Yhdenvertaisuuslaki](#) antaa suojan mm. seksuaalisesta suuntautumisesta johtuvalle syrjinnälle
- [Ns. tasa-arvolaki](#) vahvistaa suojan sukupuolesta, **sukupuoli-identiteetistä, sukupuolen ilmaisusta ja kehon ominaisuuksista** johtuvalle syrjinnälle
- Tasa-arvolaki: ”Erityistä huomiota tulee kiinnittää (...) **seksuaalisen häirinnän ja sukupuoleen perustuvan häirinnän ehkäisemiseen ja poistamiseen.**”
- Oppilaitoksilla on **velvollisuus edistää yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa** tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti - yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma on tähän yksi keino

Kasvatusta ja koulutusta ohjaavat asiakirjat

- **Pops**: ”Perusopetus (...) lisää tietoa ja ymmärrystä sukupuolen moninaisuudesta.” ja ”Oppiva yhteisö (...) tukee oppilaita oman (sukupuoli-)identiteetin rakentumisessa”.
- **Lops**: ”Sukupuolen ja seksuaalisen suuntautumisen moninaisuuden ymmärtäminen luo edellytyksiä sukupuoli- ja tasa-arvotietoiselle opetukselle.”
- ”Opettajan työtä ohjaavat lainsäädäntö, opetussuunnitelman perusteisiin perustuvat opetussuunnitelmat sekä muut opetuksen järjestäjän viranomaisohjeet. **Niitä tulee noudattaa tinkimättömästi.**” Petri Kääriäinen, OAJ, [Opettaja-lehti, 28.01.21](#)

Pohdittavaa kasvattajille

SUKUPUOLEN
MONINAISUUDEN
OSAAMISKESKUS

Tärkeää muistaa

- ~~Jos~~ Kun oletat, oletta moninaisuus!
- Muista mahdollisuutesi olla luottoaikuinen sateenkaarinuorelle
- Älä mitätöi lapsen tai nuoren kokemusta tai identiteettiä
- Et voi muuttaa lapsen tai nuoren identiteettiä, mutta voit vaikuttaa siihen, onko hänen kokemuksensa itsestään ja identiteetistään positiivinen vai negatiivinen
- Ota kaikki kiusaamis-, häirintä- ja syrjäytyäepäilyt todesta ja ota vastuu niiden selvittämisestä
- Pienillä teoilla ja sanoilla voi olla kauaskantoisia vaikutuksia
- Olet asiantunteva ammattilainen – anna sen näkyä!

Pohdittavaa sinulle!

- Miten sinä voit purkaa normeja omassa ammatillisessa arjessasi?
- Mitä normeja on tarpeen purkaa, mitä ei?
- Mitä sukupuolinormien ja muiden normien purkamisesta parhaimmillaan seuraa? Entä pahimmillaan?
- Miten purkaa normeja turvallisuuden tunnetta horjuttamatta?
- Kenellä muulla on valta ja vastuu purkamisesta? Kenellä on mahdollisuus purkamiseen?
- Mitä muita normeja on tarpeen purkaa?
- Miten osallistat lapsia ja nuoria? Entä muuta henkilökuntaa? Miten purkaa normeja yhdessä?

Yhteystiedot

Nuorisotyön osallisuuden asiantuntija
Teija Ryhtä

teija.ryhta@seta.fi
050 505 5234

SUKUPUOLEN
MONINAISUUDEN
OSAAMISKESKUS